יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

85860055-7	25/04/2023	עכשיו מגזין	עמוד 88	1/14	18.82x27.23
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הרצל האמיתי

בנימין זאב הרצל מתואר פעמים רבות כאדם מתבולל ומנוכר ליהדות שרצה להקים כאן מדינה חילונית, אולם צלילה לכתביו מגלה אדם בעל זהות יהודית עמוקה השואף להקים מדינה יהודית שתגשים את הייעוד שנתן לה הבורא ● נצא לסיור בין כתביו ומעשיו של הרצל כדי להבין מי בנה את התדמית השקרית שלו ומי היה באמת חוזה המדינה היהודית

איתמר סג"ל

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

85860056-8	25/04/2023	עכשיו מגזין	עמוד 89	2/14	19.09x27.38
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

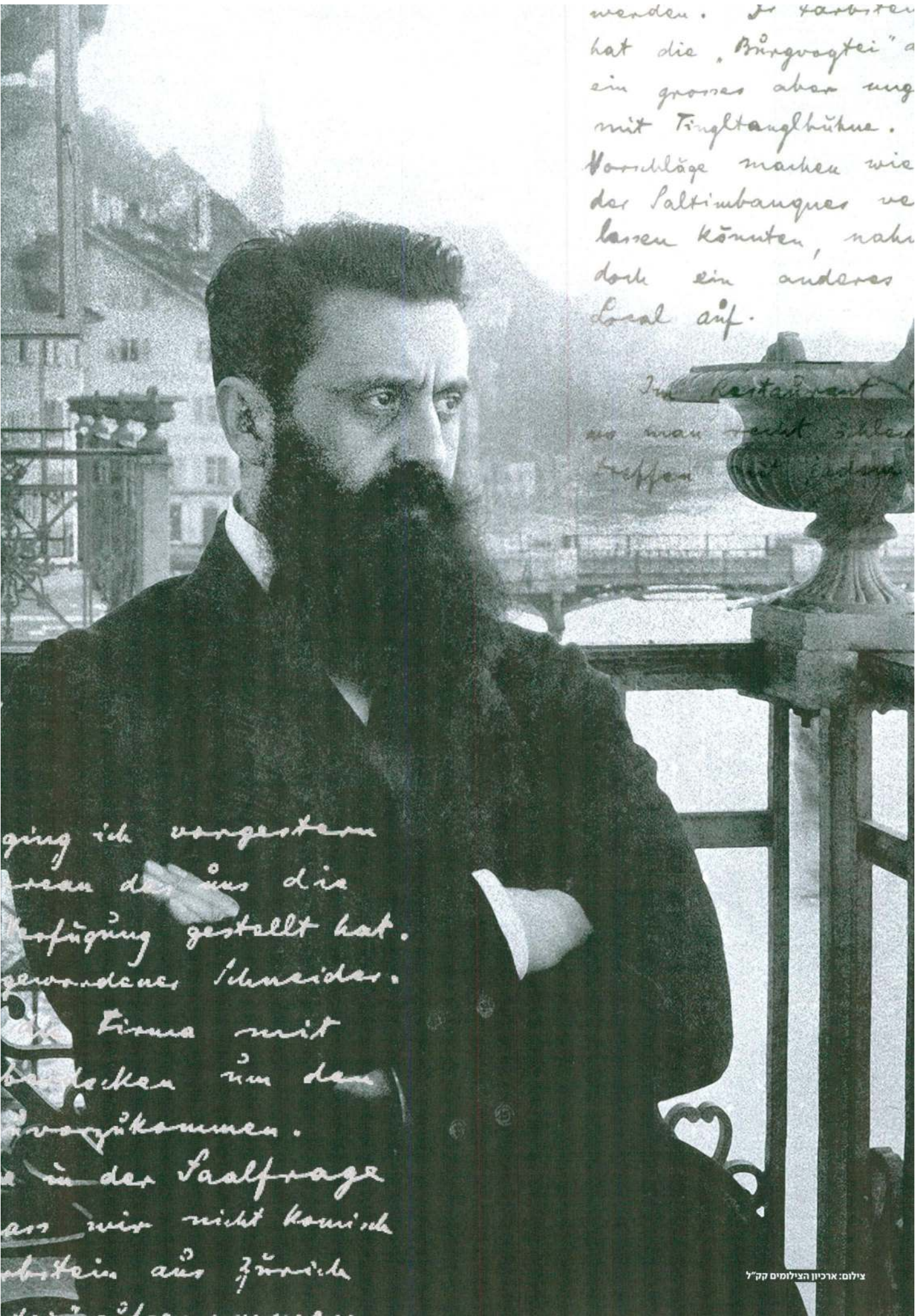

צילום: ארכיון הצילומים קק"ל

19.21x25.76	3/14	עמוד 90	עכשיו מגזין	25/04/2023	85860057-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

מעטים האנשים שזוכים להטביע חותם היסטורי במו ידיהם. מעטים עוד יותר האנשים הזוכים לשנות את כיוונה של ספינת ההיסטוריה, להניע במעשיהם הגדולים את גלגלי ההיסטוריה העולמית כולה.

בנימין זאב הרצל, חוזה מדינת ישראל, היה אחד מהאנשים הללו. איש שבשנותיו המועטות הצליח להעמיד חזון ותנועה שהניעה את תקומת מדינת היהודים כמעט אלפיים שנה לאחר חורבן בית המקדש השני והיציאה לגלות הארוכה.

הרצל נפטר חלוש וחולה כשהיה בן 44, ולא זכה לראות בחייו את חזונו הולך ומתגשם. אדרבה, בשבע שנות פעילותו מאז הקונגרס הציוני הראשון, שנערך בקיץ תרנ"ז (1897), היה הרצל בעיקר למוד אכזבות מכל כיוון שפנה אליו. הוא הצליח אומנם להיפגש עם אנשים רמי מעלה בפוליטיקה העולמית, כמו סולטאן טורקיה, קיסר גרמניה ופוליטיקאים אנגלים בכירים, ועוד בחייו הצליח לעורר תקווה במאות אלפים מעם ישראל, אך לכאורה לא קידם דבר לכדי מימוש.

ובכל זאת, הרצל הצליח להפוך חלום רחוק של עם בגלות לחזון בר מימוש, לתוכנית עבודה ולתנועה ממשית - הסתדרות ציונית, תנועת עלייה ועבודה, הגשמה וחלוציות - ולבסוף להקמת מדינה עצמאית בארץ ישראל נגד כל הסיכויים וכל מי שהטיחו בהרצל כי בהזיותיו הוא מסכן את עתידו של עם ישראל.

בשנות פעילותו הקצרות עבד הרצל בקדחתנות רבה והוציא תחת ידו כמה כתבים, ובהם שני ספריו 'מדינת היהודים' ו'אלטנוילנד', וכן יומנים ונאומים רבים. מכל אלו אפשר ללמוד משהו על הנפש הגדולה הזו. לפי עדותו ביומנו, מעת שהחל לעבוד למען רעיון הציונות, עסק בו "כאחוז דיבוק", והעניין לא סר לרגע אחד ממחשבותיו. למרות זאת, ולמרות ההערצה הגדולה לדמות הייחודית הזו, מעטים ניגשים לקרוא בכתביו. בשל כך דמותו משתקפת לציבור הרחב כפי שהרגילו אותו לחשוב כותבי הביוגרפיות ועורכי הסרטונים בטלוויזיה.

בדרך כלל מציגים את הרצל כאדם שהיה מנוכר ליהדות הרבה מעבר ליהודי בן ימינו שמזדהה כחילוני. מציגים אותו כמתבולל שהתכחש לדתו ולעמו ותמך בהתבוללות עם ישראל ובהתנצרות המונית של היהודים כדי להשתלב בתרבות אירופה. על פי גישה זו, הרצל החליט לעסוק בקידום רעיון הציונות רק מסיבה אחת: תפקידו העיתונאי בסיקור עלילת דרייפוס, שממנה למד כי אין סיכוי אמיתי להשתלבות היהודים בעמי אירופה וכי האנטישמיות כאן כדי להישאר. הפתרון הוא אפוא הקמת מדינה עצמאית ליהודים.

הרצל, לגישה זו, רצה שהמדינה תהיה חילונית למהדרין ולא יינתן בה כל מקום לביטוי הדת היהודית; הוא נשאר כופר בדתו ובא-לוהיו ושאף להדיר את הרבנים ואת היהדות מהמדינה שיקים. לשיטה זו, הרצל לא שאף להקמת מדינה יהודית,

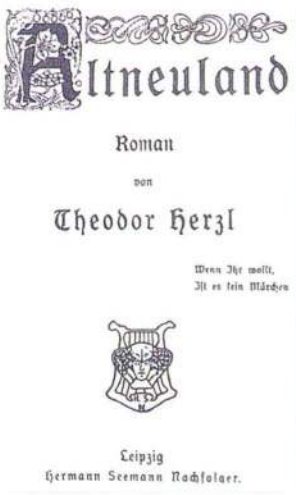
Altneuland

Roman

von

Theodor Herzl

Wenn Ihr wollt,
ist es kein Märchen

Leipzig
Hermann Seemann Nachfolger.

מדינת היהודים

(Der Judenstaat)

מאת

בודאפשט

מדינאת גאיגודים

בודאפשט

1896

"אתמול נתקבלתי אצל האפיפיור. הוא קבלני בעמידה והושיט לי את ידו, אשר לא נשקתיה. נדמה לי, כי בזה קלקלתי את יחסו, שכן כל הבא אליו כורע ונושק לפחות את היד"

18.12x25.39	4/14	עמוד 91	עכשיו מגזין	25/04/2023	85860058-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

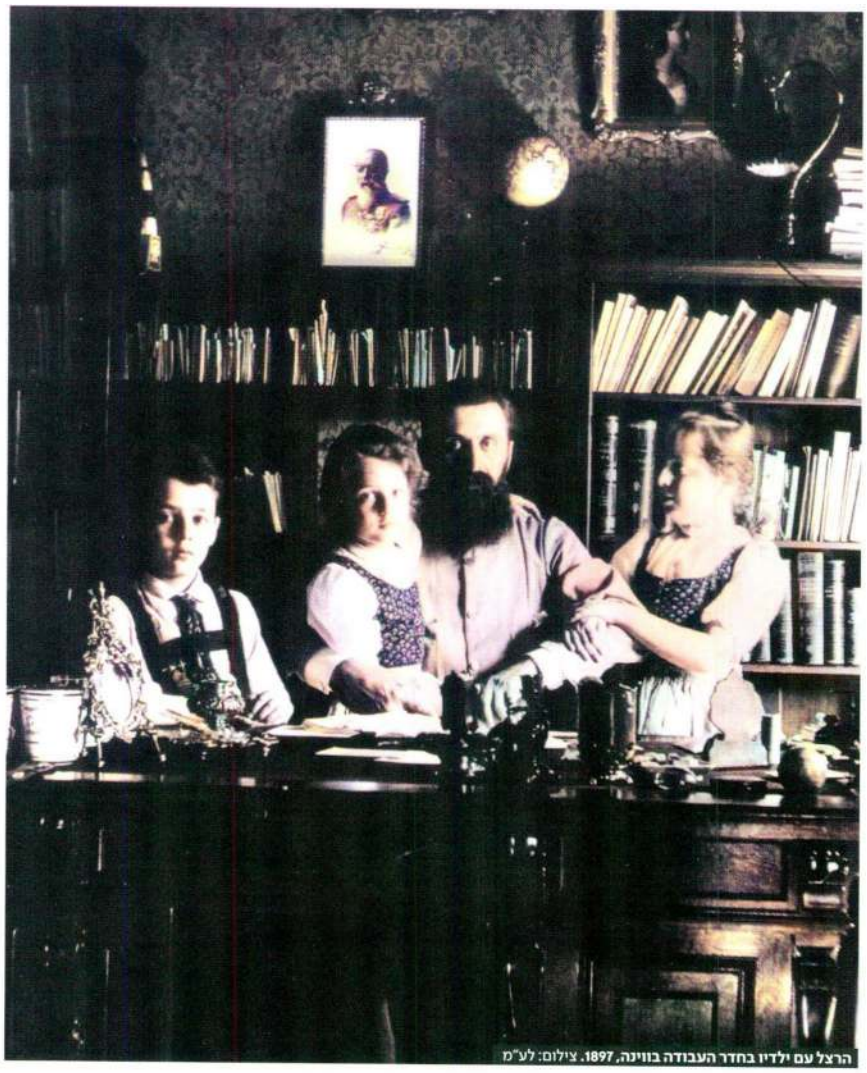

הרצל עם ילדיו בחדר העבודה בווינה, 1897. צילום: לע"מ

כלומר מדינה שיש לה אופי יהודי וזהות יהודית, אלא למדינה ליהודים, מדינה שיהיה בה רוב יהודי ומטרתה להגן על העם היהודי הנרדף, וזהו זה.

לתפיסה זו שותפות - מרצון או שלא מרצון - שתי קבוצות בעם ישראל. קבוצה אחת היא הקומץ האולטרה-חילוני, הרחוק מקיום תורה ומצוות וחפץ בהקמת מדינת כל אזרחיה שבה תהיה לכל היותר תרבות יהודית שהיא בגדר פולקלור בלבד. הם מקפידים להציג את הרצל בחליפתו החילונית-אתאיסטית כמודל והשראה. יש שמגדילים לעשות וטוענים כי כוונתו של הרצל בחזון המדינה הייתה כי על היהודים להתנצר או להתבולל במדינה החדשה שתקום, כפי שנראה להלן. הקבוצה האחרת באה מקרב חלקים בציבור החרדי המתנגד לציונות ומשתמש בדמותו של הרצל כדי להצדיק את ההתנגדות. לשיטתם, הציונות היא תנועה שיסד מלכתחילה אדם כופר ומתבולל, וכל מטרתה להקים מדינה שתתכחש לתורה ותשכיח מעם ישראל את חובת קיום המצוות ולימוד התורה.

לב יהודי חם

ואולם האמת שונה בתכלית. העמקה בכתביו של הרצל ובתהליך שעשה מאז החל לעסוק בציונות מגלה לב יהודי חם וקשר שהלך והעמיק בין הרצל לבין הדת היהודית ומצוותיה, כבוד לדת ולרבנים וגישה עמוקה בהרבה לתכלית הקמת המדינה היהודית, הרבה מעבר למקלט בטוח לעם הנרדף. אם כן, יש קשר הדוק בין ההתמסרות של הרצל לרעיון המדינה היהודית ובין התקרבותו ליהדות והזדהותו עם הזהות היהודית ועם מסורת ישראל.

בנימין זאב תאודור הרצל נולד באייר תר"ך (1860) בהונגריה. נהוג לציין כי גדל במשפחה מתבוללת, אך לדבר אין כל בסיס: הוריו יעקב וז'נט היו יהודים כדת וכדין ופקדו בקביעות את בית הכנסת האורתודוקסי בבודפשט עם בנם בנימין, הדליקו נרות שבת וערכו קידוש. סבו של הרצל היה בן קהילתו של הרב יהודה אלקלעי, ממבשרי הציונות, ונראה שהוא המקור לרעיונות שפיתח לימים נכדו. הרצל עצמו עלה לתורה ביום בר המצווה שלו בבית כנסת בבודפשט וקרא

"היו אולי עיתים שהייתי שמח לחמוק מהיהדות אל עבר הנצרות, אל מקום כלשהו, ואולם אלה היו משאלות לב לא מגובשות של חולשת נעורים. שהרי אני אומר לעצמי בכנות שמעולם לא חשבתי ברצינות להיטבל לנצרות או לשנות את שמי"

הרצל האמיתי

18.53x25.23	5/14	עמוד 92	עכשיו מגזין	25/04/2023	85860059-1

בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790

הלוויית הרצל בוינה, 1904

משה נחמני: "אומנם הרצל לא היה אדם דתי, אבל מבחינת התפיסה שלו את המדינה שצריכה לקום, הוא קרוב יותר לתפיסה של הציונות הדתית מלתפיסה של הציונות החילונית"

את ההפטרה.

"כבר מנעוריו היתה להרצל מודעות חריפה ליהדותו", כותב ד"ר יצחק וייס בספרו 'הרצל - קריאה חדשה'. "בכתביו הוא מאזכר במלוא הטבעיות מושגים מסורתיים כמו 'גלות', 'מארבע כנפות הארץ', "יציאת מצרים', 'כל ישראל', 'ערב ראש השנה', 'שופר', 'טלית' ו'תפילין'".

הרצל אומנם לא הגדיר את עצמו שומר מצוות, אך קשה להגדיר אותו מתבולל: הוא הקפיד לשמר את שמו היהודי גם כאשר התבקש לשנותו כאשר היה עיתונאי. בהיותו סטודנט למשפטים השתתף בקבוצת סיף, ספורט פופולרי באותם ימים, עד שפרש מאחוות הסיף שהיה חבר בה במחאה על האווירה האנטישמית ששררה בה בעקבות ערב לזכרו של המלחין האנטישמי ריכרד וגנר, שנכרכה בו אנטישמיות. הרצל היה אז כבן 23. אחר כך נשא אישה יהודייה, ואת נישואיו סידר הרב הראשי של וינה.

הרצל מעיד על עצמו ביומנו כי שאלת היהודים הכאיבה לו והטרידה את מנוחתו כל חייו, מאז היה נער. הסכנה לקיום היהודי באירופה הייתה בעיניו כה מוחשית - והתגלתה כעבור שנים מעטות כאמת מצערת ומצמררת - שאפילו עלו במוחו מחשבות על פתרון שהוא המרת דת. ואולם לפי עדותו, אלו היו רק מחשבות לא מגובשות, והוא גירש אותן ממוחו: "היו אולי עיתים שהייתי שמח לחמוק ממנה (מן היהדות, א"ס) אל עבר הנצרות, אל מקום כלשהוא", הוא כותב ביומנו. "ואולם אלה היו משאלות לב לא מגובשות של חולשת נעורים. שהרי אני אומר לעצמי בכנות [...] שמעולם לא חשבתי ברצינות להיטבל לנצרות או לשנות את שמי".

"כשהרצל נפטר הספידו אותו עשרות ואולי מאות רבנים, אפילו רבנים חרדים שבחרדים. היה שבר גדול בעולם הדתי עם פטירת הרצל. כשקוראים את הספדי הרבנים להרצל רואים בין השורות את ההערצה הרבה כלפיו"

לימים הלך הרצל במסעותיו הדיפלומטיים להיפגש עם האפיפיור פיוס העשירי כדי לבקש ממנו לתמוך בציונות, והאפיפיור כמובן סירב להיענות לו, כיוון שחזרת עם ישראל לארצו נוגדת את התאולוגיה הנוצרית. בפגישה הפגין הרצל את סלידתו מהנצרות כשבחר שלא לנשק את ידו של האפיפיור כמקובל. "אתמול נתקבלתי אצל האפיפיור", מתאר הרצל ביומנו. "הוא קבלני בעמידה והושיט לי את ידו, אשר לא נשקתיה [...] נדמה לי, כי בזה קלקלתי את יחסו, שכן כל הבא אליו כורע ונושק לפחות את היד".

הרצל מספר גם כיצד כסופר מתחיל ביקש ממנו העורך הראשי לשנות את שמו לשם ספרותי בעל צליל לא יהודי.

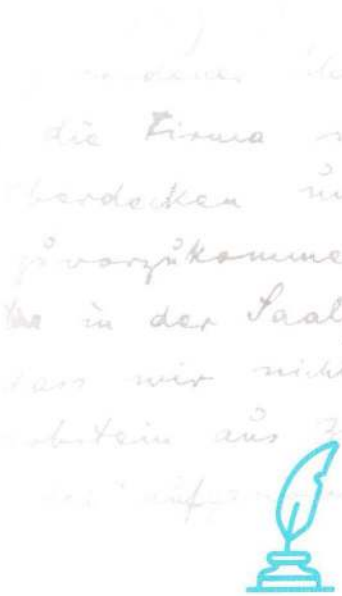

"ההישג הגדול ביותר של הציונות הוא הבאת נער שאבד לעמו בחזרה ליהדות"

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

17.93x25.59	6/14	עמוד 93	עכשיו מגזין	25/04/2023	85860060-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הרצל האמיתי

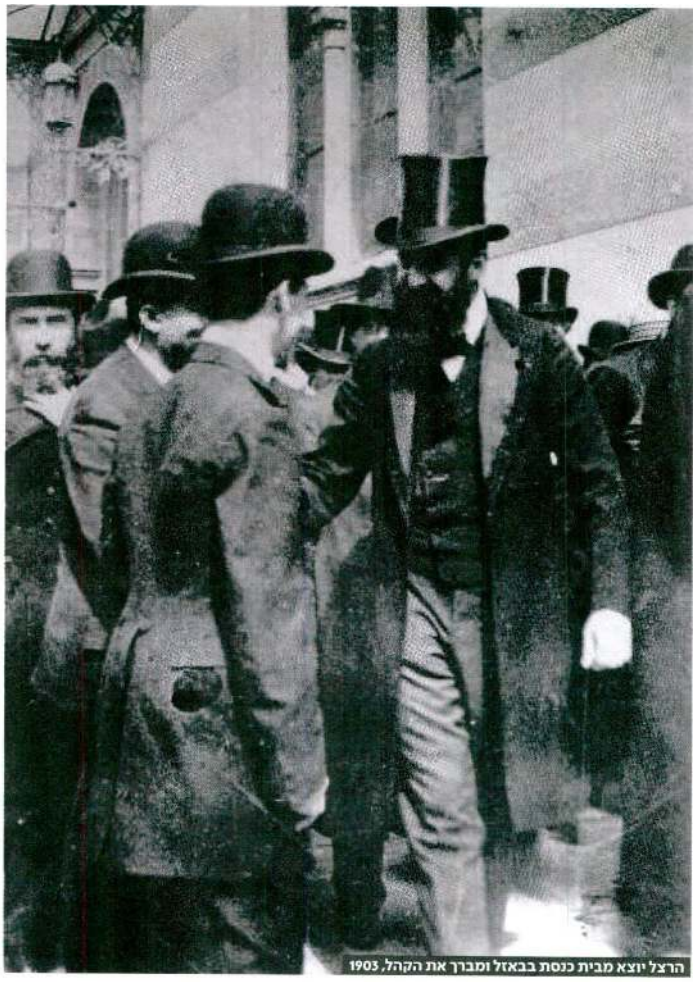

הרצל יוצא מבית כנסת בבאזל ומברך את הקהל, 1903

"מתוך כבוד לדת, הלכתי בשבת שלפני הקונגרס לבית הכנסת. ראש הקהילה קרא לי לעלות לתורה. כשעליתי אל הבימה הייתי נרגש יותר מאשר בכל ימי הקונגרס. המילים המעטות של הברכה העברית חנקו את גרוני מהתרגשות יותר מאשר נאום הפתיחה ונאום הנעילה וכל הדיונים"

"אם אפשר לומר, שבנו הביתה. הציונות היא חזרה ליהודיות עוד קודם היותה חזרה אל ארץ היהודים"

"דחיתי זאת בנחרצות", מספר הרצל. "אמרתי שברצוני להמשיך ולשאת את שם אבי ואני מוכן לקחת בחזרה את כתב היד".

דמעות התרגשות

נראה כי ככל שהתעסק הרצל יותר בענייני הציונות, כך התקרב יותר ויותר אל שורשיו היהודיים. באחד מהקטעים המרגשים הקשורים לכינוס הקונגרס היהודי הראשון, שהתכנס בעיר באזל באלול תרנ"ז (אוגוסט 1897), תיאר הרצל ביומנו כי בשבת שקדמה לקונגרס עלה לתורה.

"מתוך כבוד לדת, הלכתי בשבת שלפני הקונגרס לבית הכנסת", כותב הרצל ביומנו כשבוע לאחר הקונגרס. "ראש הקהילה קרא לי לעלות לתורה. ביקשתי ממר מרקוס ממראן, גיסו של ידידי בר מפריס, שישנן איתי את הברכה. וכשעליתי אל הבימה הייתי נרגש יותר מאשר בכל ימי הקונגרס. המילים המעטות של הברכה העברית חנקו את גרוני מהתרגשות יותר מאשר נאום הפתיחה ונאום הנעילה וכל הדיונים".

באותו נאום פתיחה של הרצל בפתיחת הקונגרס הציוני הראשון הוא אמר את המילים האלמותיות שמבטאות יותר מכול את החיבור שלו אל היהדות ואת ההבנה שלו שהציונות חייבת להיות מחוברת אל היהדות: "אם אפשר לומר, שבנו הביתה. הציונות היא חזרה ליהודיות עוד קודם היותה חזרה אל ארץ היהודים". במקום אחר כתב הרצל: "ההישג הגדול ביותר של הציונות הוא הבאת נער שאבד לעמו בחזרה ליהדות".

הרצל כתב ביומניו על הייעוד הייחודי של המדינה שתקום, והסביר: "באמצעות המדינה שלנו נוכל לחנך את עמנו למשימות שעודן מעבר לאופק שלנו. שהרי א-לוהים לא היה מקיים את עמנו זמן כה רב לולא היה שמור לנו ייעוד אחר בקורות המין האנושי".

במקומות אחרים ביומניו ניכר כי הרצל היה בטוח שהדרך היחידה להחיות את עם ישראל ולהשיב לו את ביטחונו הלאומי היא רק על ידי שיבה אל היהדות.

18.08x25.59	7/14	עמוד 94	עכשיו מגזין	25/04/2023	85860061-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

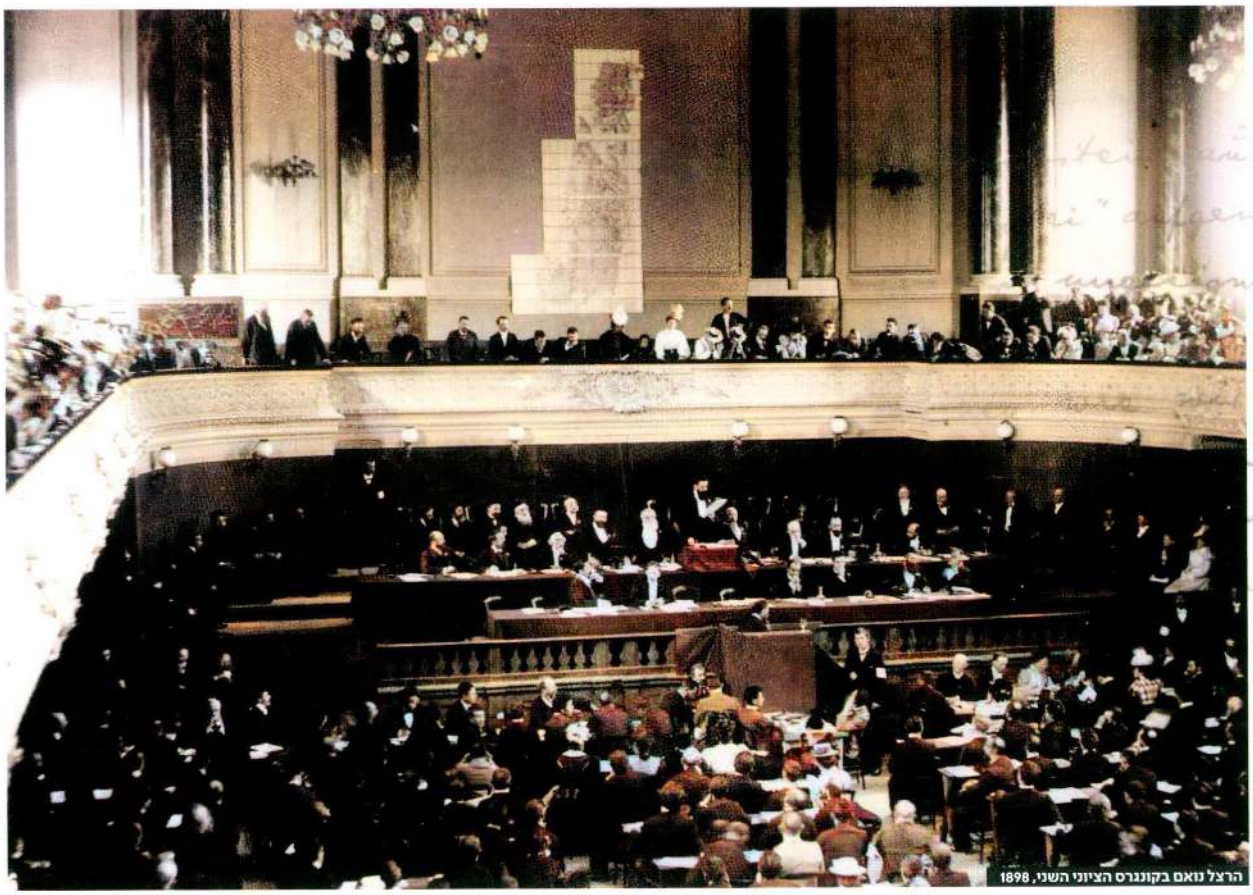

הרצל נואם בקונגרס הציוני השני, 1898

"באמצעות המדינה שלנו נוכל לחנך את עמנו למשימות שעודן מעבר לאופק שלנו. שהרי א-לוהים לא היה מקיים את עמנו זמן כה רב לולא היה שמור לנו ייעוד אחר בקורות המין האנושי"

"נתכנס שוב לתוך היהדות ולעולם לא נרשה עוד לעצמנו להיות מגורשים מן המבצר הזה. בכך נשיב לעצמנו את השלמות הפנימית האבודה שלנו"

"נתכנס שוב לתוך היהדות ולעולם לא נרשה עוד לעצמנו להיות מגורשים מן המבצר הזה", כתב. "בכך נשיב לעצמנו את השלמות הפנימית האבודה שלנו, ויחד עמה קצת אופי - אופי משל עצמנו. לא אופי של אנוסים, שאול, חסר אמת, כי אם אופי משלנו".

לגדל את הילדים ליהדות

ארבעה חודשים לאחר הקונגרס הראשון פרסם הרצל סיפור קצר ששמו 'המנורה'. הסיפור נראה אוטוביוגרפי ומתאר את התקרבותו של אומן אל זהותו היהודית דרך מצוות הדלקת נרות החנוכה. "היה היה איש שהרגיש את המצוקה להיות יהודי בעומק נשמתו", הוא פותח את הסיפור בגוף שלישי. במהלך הסיפור מגלה האומן כי "יש רק מוצא אחד ממצוקת היהודים, והוא - השיבה אל היהודיות".

הרצל מתאר כי האומן, שספג הרבה מהתרבות הנוכרית, מתקשה להשתחרר ממנה. "הצטברו בנפשו הרבה הרגלים בלתי יהודיים וספג מתוך תרבויותיהם של העמים שדרכם הובילו הלך השכלתו, ערכים שלא יימחו". בשל כך, הבין האומן, הדרך היא לגדל את ילדיו כיהודים כדי שלפחות הדור הבא יהיה יותר מסוגל לשיבה הזו אל היהודיות.

וכך תיאר הרצל בסיפור את ליל הדלקת הנר השמיני: "נעשה לו (לאומן, א"ס) כל זה משל להלהבתה של האומה. מתחילה נר אחד, עדיין אפלולית מסביב והאור הבודד נראה עוד עצוב. אחר כך הוא מוצא לו עוד רע, עוד אחד, עוד רבים [...] ושעה שכל הנרות דולקים, מוכרחים להשתאות ולשמוח על המעשה שנעשה. ושום תפקיד אינו נותן אושר יותר מתפקידו של שמש האור".

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

85860062-5	25/04/2023	עכשיו מגזין	עמוד 95	8/14	17.66x25.73
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

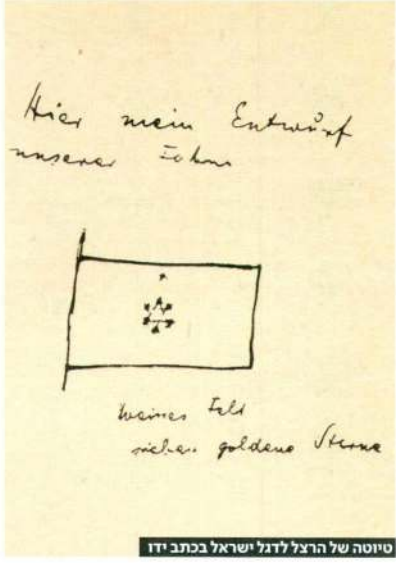

טיוטה של הרצל לדגל ישראל בכתב ידו

הרצל רכוב על חמור לבן בפורט סעיד במצרים במסעו לארץ ישראל, 1898

תמונה בסלון הבית

משה נחמני, היסטוריון שחוקר את תולדות הציונות, הוציא לאור כמה ספרים, ובהם הוא סוקר בין השאר את דעות ראשי הציונות כלפי התורה והרבנים באותה תקופה. נחמני מזכיר בתחילת שיחתנו את הידוע, כי אומנם הרצל לא היה אדם דתי, אך "היה לו כבוד, לא רק נימוס, כלפי הרבנים. הוא כיבד אותם באמת, בכנות גמורה. הוא רצה שיהיה להם מקום של כבוד במדינה שיקים.

"להרצל היה קשר אישי עם לא מעט רבנים בפעילות הציונית, היה לו קשר של מפגשים עם רבנים שפעלו איתו וגם כל מיני אדמו"רים שהוא התכתב איתם או רבנים שהוא גייס לפרויקטים ציוניים".

ועדיין, הרצל משתייך לזרם של הציונות החילונית, לא הדתית.

"אני לא חושב שנכון לסווג אותו כך", טוען נחמני. "אומנם הוא לא היה אדם דתי, אבל מבחינת התפיסה שלו את המדינה שצריכה לקום הוא קרוב יותר לתפיסה של הציונות הדתית מאשר לתפיסה החילונית.

"הציונות החילונית הטהורה מדברת על מדינת ישראל כמקלט בטוח לעם היהודי, בלי להעניק ייעוד למדינה הזו. הציונות הדתית רואה במדינת ישראל לא מדינה שיש לכל העמים אלא מדינה מיוחדת של עם שיש לו חזון מיוחד. הרצל היה שייך לאסכולה השנייה.

"בימיו של הרצל היה קרע גדול בין השמאל החילוני לממסד הדתי. השמאל החילוני היה ברובו אנטי-דתי, ובעיתוני השומר הצעיר היה ממש זלזול כלפי רבנים. הימין, ובהם הרצל, היו מקורבים לעולם הדתי".

האם היו רבנים באותה תקופה שהכירו בגדולתו של הרצל?

"כשהרצל נפטר הספידו אותו עשרות ואולי מאות רבנים, ואפילו רבנים חרדים שבחרדים", מתאר נחמני. "היה שבר גדול בעולם הדתי עם פטירת הרצל. כשקוראים את הספדי הרבנים להרצל רואים בין השורות את ההערצה הרבה כלפיו".

אחד ההספדים המפורסמים שנכתבו על הרצל הוא 'המספד בירושלים', שכתב מי שהיה לימים הרב הראשי הראשון לארץ ישראל, הרב אברהם יצחק הכהן קוק. "הרב קוק כדרכו היה מוצא את הטוב שבכל יהודי ובכל תנועה, והוא ראה בהרצל הרבה חיוב", אומר נחמני. "היה לו גם חשש מפני הבאות, כלומר ממה שעלול לצאת מציונות שאינה מחוברת מספיק ליהדות, אבל הוא ראה בזה ניצוץ גדול של קודש. הרב קוק אמר שאם אתה ציוני, זה ודאי ממקום של קודש".

בנו של הרב קוק, הרב צבי יהודה, תלה את תמונתו של הרצל בסלון ביתו. "הוא היה ממש מלא הערצה להרצל, עוד יותר מאביו. כשהרצל נפטר בשנת תרס"ד עוד לא ידעו את ההשפעה הגדולה שתהיה לדרכו. הרב צבי יהודה זכה לראות בהקמת

> "היה היה איש שהרגיש את המצוקה להיות יהודי בעומק נשמתו. יש רק מוצא אחד ממצוקת היהודים, והוא – השיבה אל היהודיות"

הרצל האמיתי

18.4x24.78	9/14	עמוד 96	עכשיו מגזין	25/04/2023	85860063-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הרצל האמיתי

מדינת ישראל, ואז ברור שההערצה לחוזה המדינה גוברת.

"לפני מלחמת העולם הראשונה כולם חשבו שהסיכויים קלושים לגמרי. רק למפרע לאחר הקמת המדינה ידע הרב צבי יהודה לומר: זה בזכות הרצל. למעשה הרצל לא היה חוזה המדינה אלא מייסד המדינה".

הוגה המדינה היהודית

איזו מדינה תכנן הרצל לעם היהודי? כאמור, יש המנסים לטעון כי הרצל שאף ליצור מקלט בטוח לעם היהודי הנרדף ולא יותר, מקלט שיחיה בו כעם בין העמים בביטחון, במדינה חילונית ככל המדינות, ללא זהות יהודית ייחודית מיוחדת. האם לא קיווה הרצל להקים מדינה יהודית, מדינה שיש לה זהות ותרבות יהודית ובה יוכל העם היהודי לממש את זהותו המיוחדת? במילים אחרות, האם חזה הרצל מדינה יהודית או מדינה ליהודים?

את משנתו בעניין פרס הרצל לראשונה בספרו שכתב עוד לפני הקונגרס הציוני הראשון, הספר שהיה ראשית פעילותו הציונית הממשית ומתאר את תבנית המדינה שתקום. הספר נכתב בגרמנית ותורגם לעברית. שמו המתורגם: 'מדינת היהודים'. לכאורה המתרגם פסק שהרצל התכוון למדינת יהודים ולא מדינה יהודית. אך האם זה גם מה שעולה מהספר עצמו?

נשיא מכון הרצל בירושלים, ד"ר יורם חזוני, כתב את הספר 'מדינה יהודית - הרצל ואתגר הלאומיות', ודן בו בשאלה זו. הוא מצטט את הטענות שלפיהן הרצל מעולם לא העלה על דעתו מדינה יהודית כהגדרתה המקובלת כיום אלא דמיין מדינה חילונית לחלוטין לעם היהודי הנרדף. בין השאר מצטט חזוני את שר החינוך לשעבר אמנון רובינשטיין: "מדינתם של היהודים [...] תהיה, כפי שהרצל קרא לחוברת המפורסמת שלו, מדינת יהודים, ובוודאי לא מדינה יהודית".

אל רובינשטיין הצטרפה גם חברתו שולמית אלוני, גם היא שרת החינוך לשעבר מטעם מפלגת מרצ: "אני לא מקבלת את המושג 'מדינה יהודית'. היא 'מדינת היהודים' אם אנחנו מדייקים. הרצל כתב את הספר מדינת היהודים". בשמו של הסופר עמוס עוז ציטט חזוני דברים דומים: "ספרו של הרצל נקרא מדינת היהודים ולא המדינה היהודית: מדינה אינה יכולה להיות יהודית, כשם שכיסא או אוטובוס אינם יכולים להיות יהודיים".

חזוני שולל את התפיסה הזו מכול וכול: "זכותם של המתנגדים לרעיון המדינה היהודית לנסות ולדחוק אותו אל מחוץ למסורת המדינית הישראלית", הוא כותב. "אך קשה מאוד למצוא יסוד לניסיון לגייס את הרצל למאמץ זה. גם אם פעילי 'מדינת היהודים' של היום רוצים בכך, הרצל לא נמנה על שורותיהם". הוא מזכיר כי במגילת העצמאות מכונה הרצל "הוגה חזון המדינה היהודית".

חזוני מספר כי הספר הזה פורסם בתחילה כמאמר שכתב הרצל. המאמר פורסם בב' בשבט תרנ"ו (17 בינואר 1896) בג'ואיש כרוניקל הלונדוני תחת הכותרת 'פתרון השאלה היהודית'. לדברי חזוני, נמצאים במאמר הזה קווי המחשבה

צילום: דוד כהן, פלאש90

הרב שמואל אליהו: "מי שקורא את מה שהרצל כותב, ולא את איך שפירשו אותו, רואה שהוא צמח מתוך המקורות. הדברים שהוא אמר בפתיחת הקונגרס על החזרה ליהדות זו הכותרת של כל הפעילות שלו. ברור שהרצל הוא בעל תשובה שהתרחק מרעיונות ההתבוללות ושב אל עמו לחלוטין"

"הרצל בפועל הציל ממוות רבבות יהודים והציל מהתבוללות רבבות יהודים נוספים. הזכויות שלו בשמיים לא נתפסות. כל מי שקורא לו רשע או שם גנאי אחר, זו קטנות מוחין"

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

85860064-7	25/04/2023	עכשיו מגזין	עמוד 97	10/14	18.49x25.78
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הרצל עם מלוויו על סיפון אונייה בדרך לנמל יפו, 1898

"שהיהודים הפחדנים, המתבוללים, המוטבלים יישארו. אבל אנו, היהודים הנאמנים, נחזור לגדולה שנית"

בשוק של איזמיר, במסע לארץ ישראל, 1898

"העולם השתנה ורק העם הזה נותר כפי שהיה, דבק במנהגיו, נאמן לעצמו, נוצר את זכר סבלותיהם של אבותיו. הוא ממשיך להתפלל לא-לוהיו, א-לוהי הנצח, במילים בנות אלפי שנים"

העיקריים של הספר שעתיד לראות אור, וכן המונח האנגלי Jewish State, מדינה יהודית, שהרצל משתמש בו לאורך המאמר כדי לתאר את המדינה המיוחלת.

לאחר פרסום המאמר חתם הרצל על הסכם הוצאה לאור של הגרסה המלאה. בעוד השם בגרמנית (Der Judenstaat) נותן מקום לשתי האפשרויות, כפי שמוכיח חזוני בספרו, השמות באנגלית (A Jewish State) ובצרפתית (L'État juif) אינם משאירים מקום לטעויות. גם המהדורה ביידיש, שיצאה כמה שנים לאחר מכן אך עדיין בימי חייו של הרצל, נקראה 'די יודישע מדינה' - המדינה היהודית. נוסף על כך, טוען חזוני, הרצל המשיך בעקביות להשתמש במושג מדינה יהודית במכתביו, בנאומיו ובמאמריו.

אם כן, כיצד הגיעה הכותרת 'מדינת היהודים' לתרגום העברי, שיצא גם הוא עוד בימי חייו של הרצל? חזוני טוען שהרצל, שידע מעט מאוד עברית, השאיר כנראה את המלאכה למתרגם הווינאי מיכאל ברקוביץ'. ברקוביץ' עצמו, מספר חזוני, מתרגם בספר את המושג הגרמני Judenstaat בכל מיני צורות, לעיתים גם למונח "מדינה יהודית", ולפיכך כנראה לא ראה חשיבות באופן התרגום של מושג זה.

נגד התבוללות ובעד יהדות

חזוני אומר כי גם מבחינה מהותית מי שרואים בהרצל מתבולל שחשב לבולל את עם ישראל בארץ ישראל במדינה חילונית וחסרת זהות יהודית, טועים ומטעים. ידוע, הוא מסכים, כי בתחילת דרכו התרחק הרצל מזהותו היהודית, אך הפעילות הציונית הייתה לו גם נקודת מפנה תרבותי חד וחשוב: "השאלה שצריכה לעניין אותנו אינה מה אמר או מה הציע לפני החלטתו להקדיש את שאר חייו לעם היהודי", מזכיר חזוני, "אלא

85860065-8	25/04/2023	עכשיו מגזין	עמוד 98	11/14	18.13x24.95
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

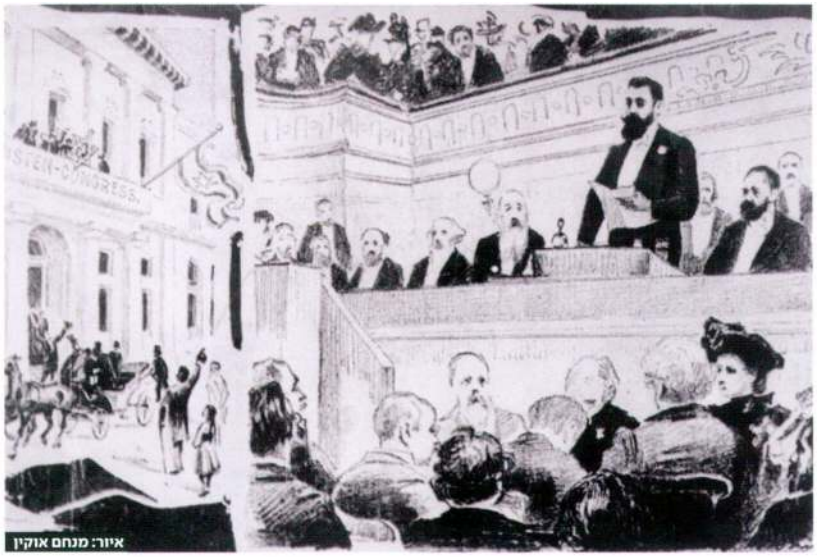

איור: מנחם אוקין

הרב שמואל אליהו: "כשקראתי את הספר 'אלטניולנד' הייתי המום: איך ייתכן שלמדתי בבית ספר יסודי דתי, בישיבה תיכונית ובישיבה גבוהה, ומעולם לא שמעתי את המשפט המדהים שהרצל אמר בפתיחת הקונגרס, ורק שמעתי כל הזמן שהוא רצה לנצר את היהודים? איך לא שמעתי שהוא חולם על בית המקדש?"

"הרצל מספר את הסיפור של התשובה שלו, איך הוא חוזר בתשובה מעץ המולד לחנוכייה. הוא מספר איך הוא עבר את התמורה הזו, מקוסמופוליטיות אירופית לחיבור לשורשים יהודיים"

מה אמר לאחר מכן. ובמשך תשע השנים מפרסום המאמר הציוני הראשון שלו בג'ואיש כרוניקל עד למותו, מעולם לא אמר או כתב מילה בזכות ההתבוללות או נטישת המסורת היהודית. כל מה שאמר וכתב בעניין היה בכיוון ההפוך: אל לו לעם היהודי לוותר על מורשתו המפוארת, ויש לדאוג שהדור הבא יתקרב ליהדות יותר מהוריו".

הרצל, מראה חזוני, חש סימפתיה גדולה לרבות ממצוות התורה. ביומנים שלו הוא מספר על הכבוד וההנאה שחש כלפי המצוות והמנהגים שהשתתף בהם: סדר פסח, תפילות ליל שבת, עלייה לתורה, ברכת המזון, וכן העיד שילדיו אומרים "תפילה עברית לפני השינה". במילותיו של חזוני, הרצל "כתב בסימפתיה על השבת, ובאהדה על הסמליות של המגן דוד. הוא התייחס לציונות כהגשמת התפילה המסורתית 'לשנה הבאה בירושלים', דיבר על ירושלים כ'עיר קדושה' וציין את התנ"ך כבסיס לתביעה היהודית על ארץ ישראל.

בספרו האוטופי של הרצל 'אלטנוילנד', שמתאר את חזונו בנוגע ליישוב היהודי בארץ ישראל, מספר הרצל איך ייראה במדינה העתידית ליל סדר בטבריה: "הסדר עורר את רגשותיו של כל מי שמסוגל לחוש יראת כבוד כלפי הנשגב. החג הזה, היהודי ביותר מכל החגים, נגע בעברה של האנושות יותר מכל טקס שנשתמר בעולם התרבות. הוא נחגג לפני מאות שנים בדיוק כמו בימינו. העולם השתנה, עמים נכחדו, אחרים הופיעו במקומם, זירת ההיסטוריה התרחבה, יבשות עלומות עלו מן הים, כוחות הטבע הקשו על החיים או הנעימו אותם - ורק העם הזה נותר כפי שהיה, דבק במנהגיו, נאמן לעצמו, נוצר את זכר סבלותיהם של אבותיו. הוא ממשיך להתפלל לא-לוהיו, א-לוהי הנצח, במילים בנות אלפי שנים.

"אחד המסובים קרא את ההגדה העברית בלהט של חוזר בתשובה. הוא הרגיש כאילו מצא את עצמו מחדש ונחנק מרוב התרגשות. במאמצים גדולים עצר את עצמו מלפרוץ בבכי קולני. כמעט שלושים שנה עברו מאז שהוא עצמו, כילד, שאל את ה'מה נשתנה'. מאוחר יותר, כשהתבגר, חווה את ההשכלה, את ההתנערות מכל סממן יהודי, ולבסוף, באופן הגיוני, את הקפיצה אל הריק, כיוון שכבר לא היתה לו שום אחיזה בחיים. בליל הסדר הזה הרגיש כמו הבן האובד".

"מהקמתה של התנועה הציונית", מסכם חזוני, "הרצל מעולם לא אמר או כתב מילה בזכות ההתבוללות והתנכרות מן המסורת היהודית. הוא התבטא רק בכיוון ההפוך: נגד ההתבוללות ובעד היהדות".

בית הכנסת ובית המקדש

הרצל לא רק התבטא נגד ההתבוללות ובעד היהדות אלא גם פעל כך למעשה. משום כך המדיניות של ההסתדרות הציונית שהקים הרצל הייתה שלא לקבל לשורותיה יהודים שהמירו את דתם. הרצל כתב ודיבר על שהמדינה שתקום תהיה

17.95x25.27	12/14	עמוד 99	עכשיו מגזין	25/04/2023	85860066-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

עם תושבים בשכונת ממילא בסמוך לשער יפו, 1898

פתוחה לקליטת עלייה של כל יהודי באשר הוא, להוציא יהודים מומרים: "שהיהודים הפחדנים, המתבוללים, המוטבלים יישארו [...] אבל אנו, היהודים הנאמנים, נחזור לגדולה שנית".

הרצל אף יצר קשרים עם רבנים רבים, שבהם כמה ידועים ומפורסמים. הוא כינה את הרבנים "עמודי התווך" של המדינה היהודית העתידית. הוא ראה בהם גורם חשוב ומכריע בעידוד היהודים לעזוב את ארצותיהם לעבר המדינה היהודית שתקום. הוא קיווה שהם יהיו המוקד שסביבו יתארגנו הקהילות לעלייה ורצה כי הקריאה לעלות עכשיו ארצה תיכלל בסדר התפילה.

חזוני מציין שהרצל ביומניו כותב שוב ושוב על תוכניותיו בדבר רבני ישראל: המדינה העתידית תמנה דמויות רבניות חשובות לרבני ערים או מחוזות, ותשלם להם משכורת. ד"ר חזוני מציין כי הרצל אימץ לעיקרון פוליטי את התפיסה שעל הציונות לקדש את המסורת, והצהיר: "אינני מתכוון לעשות דבר נגד הדת, אלא בדיוק להפך".

כמו כן חשב הרצל כי לכל יישוב יהיה בית כנסת משלו שיבנו הרשויות היהודיות. כך, כותב הרצל, "בית הכנסת יראה למרחוק, שהרי האמונה העתיקה לבדה היא שליכדה אותנו יחד". לדבריו, יהיו בירושלים "בעיר העתיקה ובעיר החדשה בתי כנסת לכבודו של הא-ל הבלתי נראה, ששכינתו שורה על עם ישראל הגולה זה אלפי שנים".

הרצל גם ראה בחזונו שבמדינת ישראל יבנו את בית המקדש, וירושלים, שהוא מכנה "עיר הקודש", תיבנה עד שתשוב לתפארתה. ב'אלטנוילנד' הוא אומר שבניית בית המקדש תקרה אחרי שהיהודים יחזרו לארצם. "ניתנה להם הזכות להקים את בית הא-לוהים הבלתי נראה והכול יכול", כותב הרצל. "בית המקדש הוקם מחדש כי הגיע הזמן לכך. הוא נבנה כבימים עברו מאבני גזית שנחצבו במחצבות המקומיות והתקשו באוויר הצח. שוב עמדו העמודים, היצוקים נחושת, לפני קודש הקודשים של ישראל. העמוד השמאלי נקרא בועז, והימני - יכין. בחצר הקדמית עמדו מזבח אדיר עשוי נחושת וכיור המים הרחב המכונה 'ים הנחושת', כמו בימים הרחוקים ההם, כששלמה המלך משל בארץ".

הרצל מתחבר לחזון האוניברסלי של נביאי ישראל בתארו את ארץ ישראל כמרכז בין-לאומי שמטרתו לתקן את העולם. אפשר לומר שהוא משרטט מעין בניין אומות מאוחדות שנים לפני שקם - רק בארץ ישראל - ושמו 'היכל השלום': "הבנין הנהדר הזה היה ברבות הימים למרכז מפעלות חסד למכביר [...] הן פתרנו בחברתנו החדשה הרבה שאלות קשות, שהדורות הקודמים נתקשו בהן, אבל יש עוד עֲנִי רב בתבל, ורק עבודה בהתחברות יכולה להעמיד רוח והצלה, בהיכל השלום מצטמצמת עבודה כזאת.

"אם באחד המקומות בתבל יקרה אסון: שרפות, שטף מים רבים, רעב, מגפות - פה שמור תמיד הון רב במזומנים, יען כי פה מתכנסות הבקשות וגם הנדבות, סוד-מועצות גדול קבוע, חבריו נבחרים מבני כל העמים, והם מפקחים על יושר החלוקה, אך גם ממציאים, אמנים, מלומדים פונים הלום לבקש משען לעבודתם".

המשיח בחלום

הזכרנו קודם בחטף את ספרו החשוב של ד"ר יצחק וייס, 'הרצל - קריאה חדשה'. וייס הוא רופא שיניים ניצול שואה שנחשף באקראי לפער שבין התפיסה החילונית-אתאיסטית שבה מוצג בדרך כלל הרצל בציבור לבין הדברים העולים מכתביו, מיומניו, מנאומיו ומעדויות מפי אישים שנפגשו עימו בחייו.

בספרו מראה וייס בין השאר כי הרצל

"בעיר העתיקה ובעיר החדשה ייבנו בתי כנסת לכבודו של הא-ל הבלתי נראה, ששכינתו שורה על עם ישראל הגולה זה אלפי שנים"

הרצל האמיתי

17.94x25.03	13/14	עמוד 100	עכשיו מגזין	25/04/2023	85860067-0

בנימין זאב הרצל - בהקשר לציוננו - 80790

קשר קֶשר הדוק בין הפעילות הציונית והעלייה הצפויה לארץ ישראל ובין יציאת מצרים המקראית. הוא מצטט סיפור שסיפר הרצל בעצמו לסופר ראובן בריינין, הביוגרף הראשון שכתב את תולדות חייו עוד כשהיה חי. בסיפור תיאר הרצל את חלומותיו כנער על יציאת מצרים, על המשיח ועל השליחות שהוטלה עליו, על הרצל, כלפי עם ישראל: "והנה באחד הלילות חלמתי חלום נפלא: מלך המשיח בא, והוא זקן מלא הוד ותפארת, ויקחני על זרועותיו וידאה איתי על כנפי רוח. על אחד העננים המלאים זוהר פגשנו בתמונתו של משה רבינו [...] ומשיח קרא למשה: אל הילד הזה התפללתי! ולי אמר: לך ובשר ליהודים כי עוד מעט ובוא אבוא וגדולות ונפלאות אעשה לעמי ולכל העולם. הקיצותי והנה חלום. את החלום הזה שמרתי בליבי אך לא ערבתי לספרו לאיש".

"הרצל הוא בעל תשובה"

אנחנו מבקשים מהרב שמואל אליהו, רבה של העיר צפת ומחבר הספר 'הנבואה', שמראה איך נביאי ישראל ניבאו על מה שמתרחש במדינת ישראל בשבעים וחמש השנים האחרונות, לספר לנו איך הוא רואה את דמותו של הרצל.

"גאולת ישראל זה לא דבר שנעשה רק על ידי צדיקים", מסביר הרב אליהו. "ה' מביא גאולה גם על ידי אנשים רחוקים מיהדות, והרצל היה רחוק בהתחלה והתקרב מאוד; הוא מדבר מתוך אמונה וחולם על בית המקדש. הוא הניע את עם ישראל מתוך חיבור למקורות ולא מתוך חיבור לאג'נדות שהסתובבו באירופה, ממש לא כמו שנהגו או עדיין נוהגים לצייר אותו.

"מי שקורא את מה שהרצל כותב, ולא את איך שפירשו אותו, רואה שהוא צמח מתוך המקורות. הדברים שהוא אמר בפתיחת הקונגרס על החזרה ליהדות זו הכותרת של כל הפעילות שלו, וממילא זו הכותרת של היחס שלנו אליו. ברור שהרצל הוא בעל תשובה שהתרחק מרעיונות ההתבוללות ושב אל עמו לחלוטין.

"היו שלבים שהרצל החזיק באותה גישה שחלק ניכר מעם ישראל החזיק אז, שלפיה התבוללות מוחלטת או חלקית היא הפתרון ליהודים. הפתרון המוצע היה של התבוללות או השתלבות בגרמניה, באנגליה או בצרפת, התבוללות פיזית או רעיונית.

"בית המקדש הוקם מחדש כי הגיע הזמן לכך. שוב עמדו העמודים, היצוקים נחושת, לפני קודש הקודשים של ישראל. העמוד השמאלי נקרא בועז, והימני – יכין. בחצר הקדמית עמדו מזבח אדיר עשוי נחושת, כמו בימים הרחוקים ההם, כששלמה המלך משל בארץ"

קברו של חוזה המדינה בהר הרצל. צילום: ד"ר אבישי טייכר

יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

18.71x25.72	14/14	עמוד 101	עכשיו מגזין	25/04/2023	85860068-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

דוד בן-גוריון מכריז על הקמת המדינה, ועל הקיר מאחוריו דיוקנו של הרצל. צילום: רודי וויסנשטין

הרצל הבין שזה לא הפתרון, והפתרון הנכון הוא הגשמת דברי גדול הנביאים משה ושאר הנביאים שהקב"ה התווה לעם ישראל. זו תשובה ענקית ומודעת.

"הרצל בפועל הציל ממוות רבבות יהודים והציל מהתבוללות רבבות יהודים נוספים. הזכויות שלו בשמיים לא נתפסות. כל מי שקורא לו רשע או שם גנאי אחר, זו קטנות מוחין".

מדוע ציירו אותו אחרת ממה שהיה באמת?

"רצו להנדס תודעה ולקחת את המדינה למקום של תרבות חילונית. לכן לקחו דמות ועשו לה עיצוב לפי מה שרצו, וככה שיווקו אותה".

הרב מעיד על עצמו שקרא את ספרו של ד"ר יצחק וייס וביקש מכל ילדיו לקרוא אותו. גם בכתביו של הרצל קרא הרב אליהו. "כשקראתי את הספר 'אלטניילנד', שבו הרצל מדבר על בית המקדש, הייתי המום: איך ייתכן שלמדתי בבית ספר יסודי דתי, בישיבה תיכונית ובישיבה גבוהה, ומעולם לא שמעתי על זה? דבר כל כך חשוב וחיוני, איך העלימו את זה ממני?

"איך ייתכן שלא שמעתי את המשפט המדהים שאמר בפתיחת הקונגרס, ושמעתי כל הזמן רק שהוא רצה לנצר את היהודים? איך לא שמעתי שהוא חולם על בית המקדש?

"הרצל היה אדם בעל מודעות יהודית עמוקה מאוד", הרב מסכם. "הוא מספר את הסיפור של התשובה שלו, איך הוא חוזר בתשובה מעץ המולד לחנוכייה. הוא מספר איך הוא עבר את התמורה הזו, מקוסמופוליטיות אירופית לחיבור לשורשים יהודיים".

הרב מסביר כי אומנם הרצל לא שמר את כל המצוות, אך הוא "התחבר לליבה של התורה, לרצון לחזור לארץ ישראל ולהיות יהודי. הליבה של התורה זה להיות חלק מביתם של אבות האומה, יהודי בעל שורשים וחזון יהודי. כזה היה הרצל". ■

"באחד הלילות חלמתי חלום נפלא: מלך המשיח בא, והוא זקן מלא הוד ותפארת, ויקחני על זרועותיו וידאה איתי על כנפי רוח. על אחד העננים המלאים זוהר פגשנו בתמונתו של משה רבינו. ומשיח קרא למשה: אל הילד הזה התפללתי! ולי אמר: לך ובשר ליהודים כי עוד מעט ובוא אבוא וגדולות ונפלאות אעשה לעמי ולכל העולם. הקיצותי והנה חלום. את החלום הזה שמרתי בליבי אך לא ערבתי לספרו לאיש"

הרצל האמיתי